MİZAH PENCERESİNDEN YUNANİSTAN'DA HALK, SAVAŞ VE SİYASET 1919-1923

Nilüfer Erdem

ÖTÜKEN

Nilüfer Erdem; 1966 yılında Yunanistan'ın Gümülcine şehrinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gümülcine'de, Batı Trakya Türk azınlığına ait okullarda tamamladığından Yunanca ve bunun yanında İngilizce bilmektedir. 1984 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü'nden 1988 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu* adlı teziyle 2003 yılında yüksek lisansını tamamladı. Aynı enstitüde 2009 yılında tamamladığı doktora tezinin konusu ise, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*'tür. Doktora tezi 2010 yılında, aynı isimle kitap olarak da yayınlanmıştır. 2002-2003 öğretim yılında Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi okutmanı olarak göreve başladığı İstanbul Üniversitesi'nde, 2015 yılında Yardımcı Doçent unvanını aldı. "Lozan Görüşmeleri Sırasında Patrikhane Meselesi Karşısında Patrik Meletios'un Yunan Kaynaklarına Yansıyan Yaklaşımı", "Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler", "1913 Yılının Temmuz-Ekim Ayları Arasında Batı Trakya Türkleri İle İlgili Gelişmelerin Yunan Basınındaki Yansımaları", "Harisiyos Vamvakas'ın Osmanlı Milletvekili Olarak Etkinliği" ve "Kurmay Subay Metaksas'ın Çanakkale Harekâtı ve Olası Türk-Yunan Savaşı İle İlgili İncelemeleri" gibi çalışmalara da sahip olan Nilüfer Erdem, halen İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde öğretim üyeliğini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Giriş 11

Anadolu Harekâtı Döneminde Yunan Basınında Yer Alan İllüstrasyonlar

Helenlerin Büyük Ülküsü "Megali İdea" ve Sembolleri 17
Yunan Ordusunun Savaş Kararlılığını İfade Eden İllüstrasyonlar 30

Anadolu Harekâtı Döneminde Yunan Basınında Yer Alan Karikatürlerle Venizelos

Eleftherios K. Venizelos Bir Liberal Mi Yoksa Diktatör Müdür? 46
Venizelos'a Muhalif Basından Karikatürlerle
Yunanistan'ın 1920 Kasım Seçimleri 58
Seçim Propagandaları ve Kamuoyu 63
Seçim Sonuçları 76
Karikatürlerle 1920 Kasım Seçimleri Sonrası Venizelos 80

Karikatürlerle
Yunanistan'da Antivenizelistlerin İktidarı

Venizelos'un Haleflerinin Anadolu Harekâtı'na Devam Etme Kararı ve Orduda Gerçekleştirdikleri Düzenlemeler 89
Londra Konferansı Münasebetiyle Yunan Basınındaki Tartışmalar 97

Solcu Basının Gözünden Savaş ve Yunanistan

Rizospastis'in Savaş Karşıtı Söylemi 114
Rizospastis'in Antiemperyalist Söylemi 126
Anadolu Harekâtı'nın Yunan Ekonomisine Yansımaları 135
Rizospastis'in Ordu Birliklerinde Dağıtımının Yasaklanması 146

Sonuç 150
Kaynakça 153
Dizin 161

ÖNSÖZ

KAMUOYU KAVRAMINI, halkı ilgilendiren belli bir mesele hakkında, belirli bir zamandaki genel yargı ya da ortak kanaat şeklinde açıklamak mümkündür. Dolayısıyla kamuoyu karar verme sürecine katılabilir ve onu denetleyebilir. Kamuoyunun karar verme sürecini ne denli etkilediğine dair sayısız örnek verilebilir. Ancak ele aldığımız konu açısından en iyi örnek, Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'ya gönderilecek asker olarak Yunan askerinin seçilmesi süreci olacaktır. Zira Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'de barış yanlısı ve sendikacı kimi akımların ortaya çıkması, İngiltere'nin Ortadoğu'da açık bir savaşı göze almasını engellemiştir. İngiliz kuvvetleri kısıtlı ve Musul gibi petrol bölgelerinde, stratejik öneme sahip yerlerde kullanılmış, Anadolu'ya müttefiklerce kolayca denetlenebilecek bir askeri güç olarak Yunan kuvvetleri çıkarılmıştır. Bu dönemde Yunan ekonomisi de İngiltere'ye bağımlı bir durumdaydı.

Diğer taraftan Yunanistan, 20. yüzyılın başlarındaki uluslararası konjonktürden yararlanmak ve sınırlarını genişletmek isteyerek Osmanlı Devleti'nin topraklarına yönelmişti. Venizelos'un başbakan ve Konstantin'in başkomutan olduğu Balkan Savaşları döneminde yüzölçümü ve nüfusunu iki katına çıkardığı düşünülecek olursa, Yunanistan'ın birtakım hedeflerini gerçekleştirdiği ifade edilebilir. Ancak elde ettikleriyle yetinmeyip müttefiklerin önerisini kabul ederek 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmış ve 1921 yılı yazında Sakarya Savaşı'ndaki mağlubiyetine kadar işgali altındaki Anadolu topraklarını genişletmiştir. Yunanistan'ın Anadolu'ya düzenlemiş olduğu bu harekâta Yunan literatüründe "Mikrasiatiki Ekstratia" yani "Küçük Asya Seferi" adı verilmekteyse de biz "Anadolu Harekâtı" terimini tercih etmekteyiz. Ancak Sakarya Savaşı'ndan tam bir yıl sonra bozguna uğramış olan Yunanistan, Anadolu'yu terk etmek zorunda kalmıştır.

Çalışmamızın amacı Anadolu Harekâtı'nı ele almak değildir. Zira böyle bir çalışmayı daha önce gerçekleştirmiş bulunuyoruz. Amacımız, Anadolu Harekâtı döneminde Yunan basınında yer almış karikatürler üzerinden Yunan kamuoyunu anlamaya çalışmaktır. Basın, kamuoyu oluşturmada en etkili araçlardan biridir. Kamuoyunun konulara bakış biçimini irdelemekte ise mizahın önemli bir yeri vardır. Diğer bir ifadeyle gerçekleştirmek istediğimiz, Anadolu Harekâtı

döneminde Yunan basınında yer almış olan karikatürlerle perdeleri biraz olsun aralayarak Yunanistan'ı ve Yunan toplumunu görebilmeye çalışmaktır. Biz karikatürlerin önemli tarihi belgeler oldukları kanaatindeyiz. Çoğu kez muhalif bir çizgide oldukları için de resmi kaynakların söylemediği ya da tarih kitaplarının yazmak istemediği birtakım olaylara, kişilere ve toplumun yaşadıklarına ışık tutabilirler. Çalışmamızı kaleme aldığımız sırada az sayıda da olsa Milli Mücadele döneminde Türk basınındaki karikatürlerin değerlendirildiği eserlere tesadüf etmek bizi sevindirmiştir.

1919-1923 dönemi Yunan basınını Venizelist, Antivenizelist (Kralcı veya Konstantinist) ve sol olarak üçe ayırabiliriz. Biz bu grupları birer gazete ile örnekledik. Venizelist bir gazete olan *Embros*, Antivenizelist bir gazete olan *Skrip* ve solcuların gazetesi olan *Rizospastis*'teki karikatürleri derledik. Kanaatimizce bu üç gazetedeki karikatürler, dönemin Yunanistanı'na ilişkin tabloyu genel hatlarıyla ortaya koymaktadırlar. Kaldı ki Yunan toplumu da bu dönemde benzer şekilde üçe bölünmüş durumdadır. Dolayısıyla karikatürler üzerinden toplumdaki grupların gelişmeleri ne şekilde algıladıkları ile ilgili değerlendirmeler yapılabilmesi olasıdır.

Prof. Dr. Cezmi Eraslan hocamız bizi sürekli yeni çalışmalar yapmamız için yüreklendirmiş ve bizzat kendisi çalışmalarıyla en güzel örneği sunmuştur. Dr. Cezmi Bayram hocamız kitabımızı okumuş ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Ötüken Neşriyat bilgilerimizi paylaşmamıza olanak sağlamıştır. Diğer taraftan ailemizin sabrı olmasaydı bu çalışmayı ortaya koymamız zor olurdu. Zira çalışmamızı kaleme alabilmek için ailemize ayıracağımız zamandan çaldığımızı itiraf etmeliyiz. Kendilerine ne kadar teşekkür etsek azdır.

Kitabımızın Anadolu Harekâtı döneminde Yunanistan'ı ve Yunan toplumunu anlamak isteyenlere küçük de olsa bir katkı sunmasını dileriz.

Ocak 2018 **Nilüfer Erdem**

GİRİŞ

İllüstrasyon bir fikri veya konuyu anlatan görsel bir biçimdir. Açıklamak, örneklendirmek ya da süslemek amaçlı resimlendirme çalışması, geniş ve esnek bir iletişim biçimidir.[1] İllüstrasyonun en önemli özelliği; bir hikâyeyi, yaşanmış bir olayı, temayı fantezi çizgilerin anlatım gücüyle daha ilgi çekici hale getirmesidir. [2]

Karikatürü tanımlamadan önce, mizah kavramını açıklamakta yarar vardır. Genel olarak mizah; olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürme sanatına verilen addır. Özünde ise; en temel insani fenomenlerden olan hüzün ve neşenin birlikte kullanılmasıyla sosyal çarpıklıkların betimlenmesi işidir. Mizah, beklenenden farklı bir durumun ortaya çıkmasıyla yaratılan şaşkınlıktan, şaşırtmadan beslenmektedir. Mizah, sözle yapıldığında hiciv, fıkra, taşlama; bedenle yapıldığında pandomim, tiyatro ve film olabilir. Ancak mizahın asıl kendini göstermiş olduğu alan karikatürdür. Diğer bir ifadeyle mizah en kalıcı ve yetkin biçimde karikatürde, çizimle can bularak ortaya çıkmaktadır.[3]

Sosyal, siyasi ve ekonomik tüm oluşumlar karikatürün konusunu oluştururken, karikatürün amacı her zaman güldürmek olmayabilir.[4] Karikatürle ilgili olarak, *"Her mizah ögesi karikatür olmadığı gibi, her karikatür de mizaha hizmet etmez; görüntü içeriksiz olmamalıdır"* uyarısı yapılmaktadır. Karikatürün mizahın görüntüsü olabilmesi

---

1 Nihat Dursun, *Evrimleşen Grafik İle İllüstrasyon ve Animasyon İlişkisi,* Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, s. 39-41.

2 Cüneyt Çağala, "İllüstrasyon Nedir? Çeşitleri Nelerdir?", http://www.tech-worm.com/illustrasyon-nedir-cesitleri-nelerdir/[13.12.2017]

3 Canan Güneri, *Sanat Alanı Olarak Mizah: Sanat, Mizah, Karikatür İlişkisi ve Türkiye'den Üç Örnek,* İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 51; 68.

4 Hale Öğdü, *Türk Siyasal Hayatının Karikatür Üzerinden Analizi: Akbaba Dergisi Örneği,* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 16.

için absürdü yakalaması, onu kimsenin bakmadığı ya da bakamadığı yönleriyle ortaya koyması, hüzünlendirirken neşe vermesi gerekir. Bu tür özellikleri üzerinde taşımayan çizimler sadece komik resim olarak kalırlar ve anlık gülümsemelerin dışına çıkamazlar.[5]

Karikatürün, sanatın "anlama, anlamlandırma ve anlatma" çabalarının en yalın ve en sert biçimde görüldüğü alan olduğu, bir fikri eğmeden, bükmeden anlattığı ve kişileri sorgulamaya ittiği ifade edilebilir.[6] Karikatür, sayfalarca yazıp anlatılmak istenen fikirleri, basit ama önemli bir çizimle tek bir karede anlatabilmesi açısından önemli bir düşünce iletişim aracıdır.[7] Dolayısıyla sokaktaki insanlara, sanatla ilgili ya da ilgisiz kişilere kestirme bir yoldan seslenebilmekte,[8] okuma yazma bilmeyenlere dahi mesajlarını ulaştırabilmektedir.[9]

Bir karikatür, siyasi ya da sosyal olaylarla ilgilenebilir. Güncel siyasi olayları ve bunları oluşturan kişileri konu edinen karikatürlere siyasi karikatürler adı verilmektedir. Siyasi karikatürler ikna aracı olarak kullanılabilmektedirler. Diğer taraftan karikatür aracılığıyla siyasi eleştirinin ortaya konması kolaylaşmaktadır. Siyasi karikatürle ilgili olarak siyasetin karikatürün konusu değil, karikatürün siyasetin bir parçası haline gelebileceğine de işaret etmemiz gerekir. Bazen de siyasi karikatür sadece siyasi olayları ve siyasetçileri konu edinebilmekte, portreler çizerek güncel eleştiriler sunabilmektedir. Bu özellikleri ise siyasi karikatüre, tarihi belge özelliği vermektedir.[10]

---

5 Güneri, *agt,* s. 69.

6 Ülkü Şahin, "Çizginin Gücü: Karikatür ve Sansür", http://www.umut.org.tr/UserFiles/Documents/document_ca5f01b9796a4of782b43262be5fdoa9.pdf [13.12.20177]

7 Deniz Yengin, "İletişim Aracı Olarak Karikatürde 'Komik Şiddet' Kullanımı", *III. Uluslararası İletişim Kongresi, Gülmenin Arkeolojisi ve Medyada Mizah Olgusu,* Mayıs 2010, s. 336.

8 Öğdü, *agt,* s. 19.

9 Bülent Akbaba & Togay Seçkin Birbudak, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Mizah Basınında Mustafa Kemal Atatürk İmajı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Özel Sayı, Cilt: 2, Yıl: 2009, s. 1253.

10 Öğdü, *agt,* s. 20-23.

Karikatürün düşündürücü ve eğlendirici bir yanı olduğu kadar dönemin entelektüel birikimini de ortaya koyan bir yanı vardır.[11] Tarih yazıcılığının temel kaynakları yazılı belgeler olmakla birlikte karikatürler tarihi olaylara, toplum hayatına, devletlerarası ilişkilere, savaşlara ve buna benzer pek çok konuya ışık tutabilirler ve belli bir dönem tarihine farklı bir bakış açısı sunabilirler.[12]

Türkiye'de karikatürün temelleri 15. yüzyıla kadar götürülebilirse de, Türk karikatürü, 1870'li yıllardan itibaren Fransız karikatürünün etkisinde kalarak gelişmiştir. 1869'da Teodor Kasap'ın yayınladığı Türkçe *Diyojen* dergisinde yer almış karikatür, ilk Türk karikatürü olarak sunulmuştur.[13] II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında pek çok mizah dergisi yayınlansa da, en uzun soluklu olanı *Karagöz* dergisi olmuştur. *Karagöz* dergisinde yayınlanan karikatürler üzerinden döneme dair çıkarımlarda bulunabilmek olasıdır.[14] Milli Mücadele döneminde Türk karikatüristlerine büyük bir sorumluluk düşmüştür. Türk karikatüristler, emperyalistlere karşı verilen bu savaşta karikatürleri adeta cephane olarak kullanmışlardır.[15] Radyo, televizyon ve internet gibi iletişim araçlarının bulunmadığı bir dönemde, insanların olup bitenler hakkındaki tüm bilgileri gazete ve dergilerden öğrendiklerini unutmamak gerekir.[16]

Yunan[17] karikatürünün tarihi MÖ 5. yüzyıla kadar götürülmekte ve seramikler üzerinde yer alan kimi motifler, Yunan karikatürü-

---

[11] Fevzi Çakmak, "Aydede ve Karagöz Mizah Dergilerinde Türk Kurtuluş Savaşı", *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu,* Cilt: 2, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014, s. 1113.

[12] Akbaba & Birbudak, *agm,* s. 1251-1252.

[13] Öğdü, *agt,* s. 24-25.

[14] Ayşe Atik, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı Kuramları, Gündelik Yaşam ve Halk İmgeleri,* Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 25; 114.

[15] Akababa & Birbudak, *agm,* s. 1253.

[16] Tuncay Öğün, "Karagöz Gazetesi Örneğinde Osmanlı Mizahında ve Karikatüründe Çanakkale Deniz Savaşları", *Çanakkale Araştırmaları,* Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, s. 565.

[17] Çalışmamızda Ortodoks olan, Yunanca konuşan (Rumca dediğimiz dil çok hafif şive farklılığı ile Yunancanın aynıdır) Osmanlı ve daha sonra Türk uyruklu olan azınlık mensuplarını "Rum" ifadesiyle andık. Yunanca konuşan, Ortodoks Yunanistan vatandaşlarını anmamız gerektiğinde "Yunan" kelimelerini kullandık. Ancak Rumlar ve Yunanların iç içe geçtiği durumlarda "Helen" sözcüğünü tercih ettik.

nün ilk örnekleri arasında sayılmaktadırlar.[18] Çağdaş Yunanistan'da karikatürle ilişkilendirilen ilk isim Yannis[19] Makriyannis'tir. Ancak ilginçtir ki kendisi karikatür çizmemiş, ilham vermiştir. Eski bir silahşor olan Makriyannis, Yunan ihtilâlinden sonra iki sanatçıyı işe alarak fikirlerini karikatüre taşımıştır. İyon Denizi adaları Yunanistan'da karikatürün gelişmesinde öncü rol oynamışlardır. 1885'te grafik sanatlarının eğitiminin Atina'daki akademilerde verilmeye başlamasıyla karikatür de basın organlarında daha fazla yer almaya başlamıştır. Karikatür Yunanistan'da şekillenmekte olan yeni ekonomik ve sosyal koşulları konu edinmeye başlamış ve siyasi karikatürün ilk örnekleri ortaya çıkmıştır. Yunanistan'ın 1922'de Anadolu'yu terk etmesi sonrasında, İstanbul ve İzmir'in Rum basınında karikatür çizenler Yunanistan basınına dâhil olmuşlardır.[20]

Anadolu Harekâtı dönemi Yunan basınını Venizelist, Antivenizelist (Kralcı ya da Konstantinist) ve sol olarak üçe bölmek hata olmayacaktır. Biz bu çalışmamızda, Anadolu Harekâtı döneminde Yunanistan'da kamuoyu oluşturma çabalarını *Embros*, *Skrip* ve *Rizospastis* gazetelerindeki illüstrasyon ve karikatürler üzerinden ele alarak değerlendireceğiz.

Bir Atina gazetesi olan *Embros*, 1896 yılında yayınlanmaya başlamıştır. *Embros*'un sahibi ve müdürü Dimitrios İk. Kalapothakis'tir. Kalapothakis Helen milliyetçisi, iyi bir gazeteci, edebiyatçı ve tiyatro yazarıdır. Kalapothakis ayrıca amacı Makedonya'nın Bul-

---

[18] "Geliografiya", *Egkiklopedia 2002 [2002 Ansiklopedisi]*, Tomos [Cilt]: 4, s. 251.

[19] Yunancanın Türk Alfabesi kullanılarak yazılışı konusunda Türkiye'de kurum ve kişilerin farklı uygulamalara gittikleri görülmüştür. Suat Sinanoğlu, Tarih Kurumu, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Milli Kütüphane uygulamaları buna örnek olarak gösterilebilir. Biz, kullanılan transliterasyon uygulamalarından hiçbirini benimsemedik. Çünkü bizim kanaatimize göre, bunların hiçbirinde Yunanca okunuş tam olarak karşılanamamaktaydı. Bu esasen, Yunancada i, e ve o gibi seslerin birden fazla harfle karşılanmasından ve bunların farklı olarak belirtilmesi gerektiğinden kaynaklanan bir zorluktu. Tüm bunları düşünerek çalışmamızda Yunanca kelimelerin okunuşunu esas aldık ve kelimenin Yunanca olarak en yakın okunuş şeklini vermeye çalıştık.

[20] Grigorios Kollidas, *Satirizontas Tin İstoria: İ Geliyografiyes Tis Diktatorias 1967-1974 [Tarihi Hicvederken: Diktatörlük Karikatürleri 1967-1974]*, Panepistimio İoanninon [Yanya Üniversitesi], Filosofiki Sholi [Edebiyat Fakültesi], Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 9-17.

garlaşmasının önüne geçmek ve Makedonya için mücadele etmekte olan Rum çetecilere para, silah ve cephane sağlamak olan Makedonya Komitasının (Çetesinin) 1904'ten 1907'ye kadar liderliğini yapmıştır. Aile fertleri arasında Eleftherios Venizelos ile yakın mesai arkadaşlığı yapmış olanlar vardır. Kalapothakis ilk başlarda Venizelos'a mesafeli yaklaşmışsa da Birinci Dünya Savaşı'ndaki Yunanlar lehine gelişmelerden sonra Venizelos'u desteklemiştir. Gazete ilk yayınlandığı yıl 15.000-20.000 tirajını yakalamış ve sonraki yirmi beş yıl içinde de en çok okunan gazeteler arasında yer almıştır. 1897 Türk-Yunan Savaşı'ndaki Yunan yenilgisinden sonra *Embros*'un sütunlarında Konstantin'in başkomutanlığı terk etmesi gerektiği dillendirilmiştir. Girit başta olmak üzere Yunanistan'a dahil edilmek istenen bölgelerle ilgili yazılar yayınlanmıştır. 1865 doğumlu olan Kalapothakis'in 1921 yılında vefat etmesi üzerine *Embros* eşi tarafından yayınlanmaya devam etmiştir.[21]

Skrip gazetesi ilk kez 1893 yılında yayınlanmaya başlamıştır. 1893-1895 yıllarında bir mizah gazetesi olarak varlık göstermiştir. 1929 yılına kadar ise her gün yayınlanan siyasi bir gazete niteliğinde olmuştur. Siyasi bir gazete olarak *Skrip*'i devam ettiren Grigorios Evstratiyadis'tir. Evstratiyadis fanatik bir Konstantinist olarak tanınmaktadır.[22]

Yunanistan'da 1875 yılından itibaren işçilere hitap eden gazeteler yayınlanmıştır. Çeşitli sosyalist grupların çıkarmakta oldukları bu tip yayın organlarının sayısı 20. yüzyılın ilk on yılında artmış ve bu yayın organları Yunanistan'da işçi hareketine yön vermişlerdir.[23] Bunlardan biri olan *Rizospastis*'in kurucusu Peçopulos'tur ve gazete ilk olarak 1916 Haziran'ında Selanik'te yayınlanmıştır. *Rizospastis* 23 Temmuz 1917'den itibaren Atina'da yayınlanmaya başlamış, 1921'de Yunanistan Sosyalist İşçi Partisi'nin ve 1924'te Yunanistan Komünist Partisi'nin yayın organı haline gelmiştir. En önemli sol

---

[21] Haris D. Rayiçinis, *O Dimitrios İk. Kalapothakis Ke İ Elliniki Politiki Skini [Dimitrios İk. Kalapothakis ve Yunan Siyasi Sahnesi]*, Aristoteliyo Panepistimiyo Thessalonikis [Selanik Aristoteles Üniversitesi], Filosofiki Sholi [Edebiyat Fakültesi], Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 4-6; 20-35.

[22] "İ Efimerida Skrip [Skrip Gazetesi]", http://www.tanea.gr/opinions/all-opinions/article/4096877/?idd=2 [14.12.2017]

[23] Kolidas, *agt*, s. 38.

yayın organı olan *Rizospastis*, Anadolu Harekâtı döneminde çeşitli baskılara maruz kalmış, gazetede yayınlanan makaleler sansürlenmiştir. Sansür olduğunda gazetede boş sütün yerine elinde makas tutan "Psalido" isimli bir kadın figürü yayınlanmakta ve bu şekilde sansüre olan tepki ortaya konmaktaydı. 1894 İstanbul doğumlu karikatürist Fokionas Dimitriadis'in[24] eseri olan Psalido ile sansür yüze büründürülmekteydi. Psalido ilk kez *Rizospastis*'in 13 Nisan (31 Mart) 1919[25] tarihli nüshasında görülmüştür.[26] *Rizospastis*'in iki savaş arası dönemde yayınlanması yasaklanmıştır. Bir dönem "*Neos Rizospastis* [*Yeni Rizospastis*]" adıyla çıkmış olan gazete, günümüzde de yayınlarını sürdürmektedir.[27]



Karikatür 1: *Rizospastis*'in sansür söz konusu olduğunda sütunlarında kullanmış olduğu "Psalido" isimli karikatür. Psalido ilk kez *Rizospastis*'in 13 Nisan (31 Mart) 1919 tarihli nüshasında görülmüştür.

---

[24] "Fokion Dimitriadis", https://www.sansimera.gr/biographies/264 [13.12.2017]

[25] Yunanistan 13 Şubat 1923'e kadar eski, yani Julius takvimini takip etmiştir. Bu tarihten itibaren Gregorius takvimini kullanmıştır. Julius takvimi, Gregorius takviminin 13 gün gerisindedir. Türkiye de 1 Ocak 1926'dan itibaren Gregorius esasına dayalı Miladi takvimi kullanmaktadır. Bu takvim, Gregoriyan takvimi adını da taşımaktadır. Biz çalışmamızda Julius takvimini parantez içinde verdik. Yunanistan'daki takvim değişikliği ile ilgili yararlanılan kaynak: Stilianos Ep. Gonatas, *Apomnimonevmata [Anılar]*, Athina, 1958, s. 263-264.

[26] Kolidas, *agt*, s. 52.

[27] "*Rizospastis*, Prin Apo 108 Hronya [108 Sene Önce *Rizospastis*]", http://sarantakos.wordpres.com/2016/02/10/rizo108/ [25.01.2018]

Anadolu Harekâtı Döneminde Yunan Basınında Yer Alan İllüstrasyonlar

Helenlerin Büyük Ülküsü "Megali İdea" ve Sembolleri

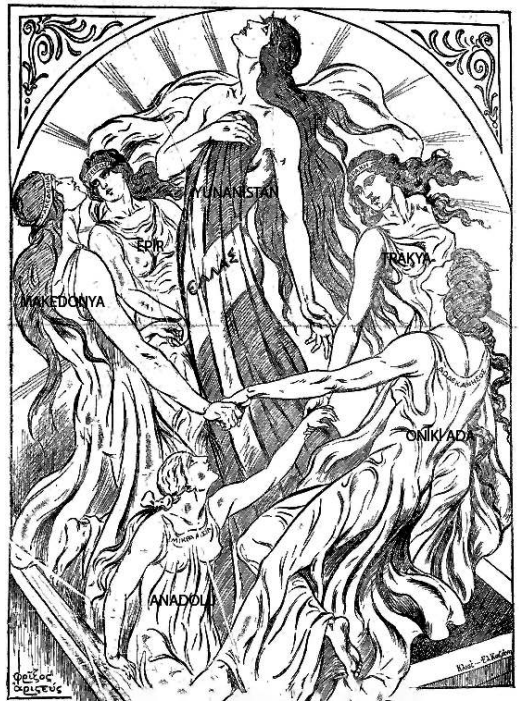
Türkçeye "Büyük Fikir", "Büyük Mefkûre" ya da "Büyük Ülkü" olarak çevirebileceğimiz "Megali İdea", ilk kez 1844 yılında İoannis Kolettis tarafından dile getirilmiştir. Kolettis, Krallığın ilk sınırları dışındaki bölgelerde yaşayan Helenlerin davasını, Yunan ihtilâline katılmış yerlerin isteklerine karşı *"Yunan Krallığı tüm Yunanistan değil, yalnızca onun en küçük ve en eski parçasıdır. Doğma büyüme Helen (Yunan) olan kimse yalnızca bu krallık içerisinde yaşayan değil, aynı zamanda İyonya'da, Tesalya'da, Serez'de, Edirne'de, İstanbul'da, Trabzon'da, Girit'te, Sisam'da ve Yunan tarihi ya da Helen (Yunan) ırkıyla ilişkili herhangi bir toprakta yaşayandır…"* sözleriyle savunmuştur.[28] Megali İdea ilk başlarda Yunanistan'daki Ortodokslar arasında Yunanca ile birlikte Arnavutça, Ulahça, Slavcanın çeşitli lehçeleri, hatta Türkçenin işitildiği ve kimin hangi kritere göre Helen (Yunan) sayılacağının ve bunun talep edileceğinin açık olmadığı bir ortamda, kitleler arasındaki iç çatışma krizine cevap vermek ve doğum yerlerine bakılmaksızın siyasal hakların eşitliğini desteklemek amacıyla ifade edilmiştir. Ancak zaman içinde sosyolojiden siyasete evrilmiş, "toprakları genişletmek" ve "boyunduruk altındaki kardeşleri kurtarmak" Megali İdea'nın ideolojik ve retorik temellerini oluşturmuştur.[29] Nitekim İzmir'i işgale giden tümenin komutanı Topçu Albay Nikolaos Zafiriyu'nun 13 Mayıs 1919 akşamı yayınladığı emirde yer alan *"İstikametimiz neresi olursa olsun, esaret altında yaşayan kardeşlerimizi kurtarmaya gidiyoruz…"* cümleleri bu düşünce

---

[28] Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi,* İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, s. 14.

[29] Pashalis M. Kitromilidis, "Noeres Kinotites Ke İ Aparhes Tu Ethniku Zitimatos Sta Valkania [Akıllı Cemaatler ve Balkanlarda Ulusal Meselenin Başlangıcı]", *Ethniki Taftotita Ke Ethnikismos Sti Neoteri Ellada [Çağdaş Yunanistan'da Ulusal Kimlik ve Ulusalcılık],* Athina, Ekdosis Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, 1997, s. 81-90.

yapısının ürünüdürler.[30] Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmasından kısa bir süre önce *Embros* gazetesinde anne olarak tasvir edilen Yunanistan'ın etrafında kızları olarak Makedonya, Epir, Trakya ve Onikiada ile birlikte elini uzatmış bir şekilde Anadolu resmedilmiştir ki, bu illüstrasyon da Zafiriyu'nun sözleriyle aynı paraleldedir. Megali İdea Yunanistan'da halk yığınları arasında yankı bulmuş ve romantizmiyle halkı ulusal bir ortaklık etrafında birleştirmiş, siyasetçiler tarafından da kullanılmıştır.[31]

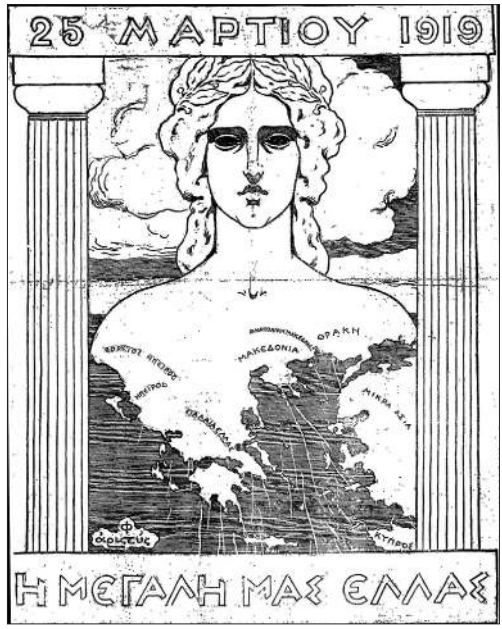


İllüstrasyon 1: *Embros* gazetesi 20 Nisan (7 Nisan 1919)

[30] Hr. Em. Aggelomatis, *To Hroniko Megalis Tragodias [Büyük Trajedinin Tarihi]*, 2i Ekdosi [2. Baskı], Athina, Ekdosis Estia [Estia Yayınları], 1971, s. 33.

[31] Thanos Veremis, "Apo To Ethniko Kratos Sto Ethnos Dihos Kratos – To Pirama Tis Organosis Konstantinupoleos [Milli Devletten Devletsiz Millete – İstanbul Örgütü Deneyimi]", *Ethniki Taftotita Ke Ethnikismos Sti Neoteri Ellada [Çağdaş Yunanistan'da Ulusal Kimlik ve Ulusalcılık]*, Athina, Ekdosis Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, 1997, s. 29-30.

Her ne kadar Helenler, Aydın İli dâhil Anadolu'da azınlık teşkil etseler[32] ve bu durum dönemin hâkim fikri self determinasyona aykırı olsa da Venizelos, Paris Barış Konferansı'na sunmuş olduğu 30 Aralık (17 Aralık) 1918 tarihli muhtırasıyla Kuzey Epir, tüm Trakya, Onikiada ve Kıbrıs'la birlikte Batı Anadolu'yu talep etmiştir.[33] *Embros* gazetesinde 7 Nisan (25 Mart) 1919'da Yunan ihtilalinin yıl dönümünde yayınlanmış olan illüstrasyon, Yunanistan'ın topraklarına katmak istediği bölgeleri açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hal böyle olunca Türk tarih yazımı Megali İdea'nın amacını kısaca *"İstanbul başkent olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nu en geniş sınırlarıyla diriltmek"* olarak tanımlamıştır.[34]



İllüstrasyon 2: *Embros* gazetesi 7 Nisan (25 Mart) 1919
"Büyük Yunanistan'ımız" ifadesi dikkat çekmektedir.

---

[32] Georgios Nakracas, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni,* (Çev. İbram Onsunoğlu), İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s. 55.

[33] Kostas Haciantoniyu, *Mikra Asia – O Apeleftherotikos Agonas [Anadolu Özgürleştirme Mücadelesi] 1919-1922,* Athina, Ekdosis Pelasgos [Pelasgos Yayınları], 1994, s. 27-29

[34] M. Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye,* İstanbul, Ötüken Yayınları, 1996, s. 46.

Anadolu Harekâtı döneminin Yunan basını incelendiğinde, illüstrasyonlarda Megali İdea kavramı ile ilişkili olarak 1821 isyanına gönderme yapıldığı dikkat çekmektedir. Helenlerde ulusal bilincin ne zaman oluştuğuna farklı yanıtlar verilmekteyse de, bu, 1071 Malazgirt Savaşı'na kadar götürülebilmektedir. Svoronos'un ifadesiyle süreç içerisinde oluşumunu tamamlamış olan Helen ulusu, *"1821 isyanıyla varlığını ifade etmiştir"*.[35] Nitekim Rusya, Fransa ve İngiltere tarafından da desteklenmiş olan isyan kısa sürede gelişme kaydetmiştir.[36] 1828'de başlayan Osmanlı – Rus Savaşı, 1829 tarihli Edirne Barışı ile noktalanmıştır.[37] Osmanlı Devleti bununla Anadolu'daki bazı topraklarını Ruslara bırakmış ve uluslararası Londra Protokolü'nün Yunanistan'a ilişkin kararlarını kabul etmiştir. Bir diğer ifadeyle Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın özerk bir statüde olmasına razı olmuştur. Bundan sonra İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 3 Şubat 1830 tarihinde Londra Protokolü imzalanmıştır. Yunanistan'ın kurulmasındaki en önemli anlaşma olan bu protokolle Rusya, İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ın sınır ve yönetim şeklini belirlemişlerdir. İngiltere'nin ısrarıyla Yunanistan'ın özerk değil, bağımsız olmasına karar verilmiştir.[38] Yunan basınında özellikle 1921 yılı illüstrasyonlarında, yüzüncü yılı olması sebebiyle 1821 isyanına daha fazla gönderme yapıldığı dikkat çekmektedir. *Embros* gazetesinin 7 Nisan (25 Mart)'da yayınlamış olduğu illüstrasyon buna iyi bir örnektir.

Bu tip illüstrasyonlarda, bir sembol olarak Ayasofya'ya (Agia Sofia) da yer verildiği dikkat çekmektedir. Nitekim günümüzde dahi Yunan milliyetçileri tarafından, Anadolu Harekâtı döneminde Ayasofya'nın bir nefes ötesine kadar ulaşıldığı ifade edilebilmektedir.[39]

---

[35] Nikos G. Svoronos, *To Elliniko Ethnos [Yunan Milleti]*, 6i Ekdosi [6. Baskı], Athina, Ekdosis Polis [Polis Yayınları], 2005, s. 66; 106.

[36] Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: 5, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, s. 118-119.

[37] Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlk Çağlardan 1918'e)*, 11. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2003, s. 299.

[38] Serap Toprak, "19. Yüzyıl Milliyetçilik Çıkmazında Rumlar", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 68, 2015, s. 2861-2862.

[39] Aynarozlu arhimandrit (manastır papazı) Vasilios Gontikakis'in 18-20 Ocak 2004'te "*To Vima*" gazetesindeki yazıları buna iyi bir örnektir. http://www.antibaro.gr [16 Mayıs 2007]

Skrip gazetesinin Miladi takvimle 14 Ocak, ancak Yunanistan'ın o tarihte kullanmış olduğu Julius takvimine göre 1 Ocak 1921'de yayınlamış olduğu illüstrasyonda, Kral Konstantin Ayasofya önünde resmedilmiştir. *Skrip*'te yayınlanan bir başka illüstrasyonda ise Kral Konstantin çift başlı kartal önünde görülmektedir. Bizans bayrağında da kullanılmış olan çift başlı kartalın sol pençesinde kılıç, sağ pençesinde ise haç dikkat çekmektedir. Kılıç Bizans İmparatorluğu'nun dünyevi, haç ise kilisedeki iktidarını simgelemektedir.[40] *Skrip* çift başlı kartal figürünü Yunan isyanını hatırlatmak amacıyla 1922 yılında da kullanmıştır. Ayasofya ve çift başlı kartal gibi motiflerin kullanılması, Yunan kamuoyunun dini hislerine hitap edilmesi açısından önemlidir.



İllüstrasyon 3: *Embros* gazetesi 7 Nisan 1921 (25 Mart 1921)

[40] Efstathios Pelagidis, *Alismonites Patrides - O İroikos Pontos [Unutulmayan Vatanlar – Kahraman Karadeniz]*, Thessaloniki [Selanik], Ekdosis Ciambiris Piramida [Ciambiris Piramida Yayınları], t.y., İç Kapak.